

Кушнірова Т. В.,

*доктор філологічних наук, професор,
професор кафедри германської філології та перекладу
Національного університету «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»
<https://orcid.org/0000-0003-3489-2767>*

Слоневська І. Б.,

*кандидат філософських наук, доцент,
завідувач кафедри культурології та зарубіжної літератури
Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії
<https://orcid.org/0000-0001-6960-0539>*

Пірошенко С. Ю.,

*кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри культурології та зарубіжної літератури
Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії
<https://orcid.org/0000-0002-5818-1735>*

НА ПЕРЕХРЕСТІ ЛІТЕРАТУРНИХ ТРАДИЦІЙ ТА ТЕНДЕНЦІЙ: РЕЦЕПЦІЯ РОМАНУ ДУГЛАСА КОУПЛЕНДА «ПОКОЛІННЯ Х» В СУЧАСНІЙ ЛІТЕРАТУРІ

Анотація. Стаття присвячена важливій літературознавчій проблемі – компаративному аналізу рецепції та тематичних перетинів роману канадського письменника Дугласа Коупленда із ключовими творами американської літератури другої половини XX століття: романом Джека Керуака, Дж. Селінджера, Дона Делілло, Брета Істона Елліса.

Акцентовано увагу на текстах як ключових маніфестів трьох послідовних хвиль молодіжного відчуження та антикультурного протесту у другій половині XX століття (післявоєнний бунт, «бітники» та «Покоління Х»).

Авторками пропонується дослідження на виявлення літературних та соціокультурних зв'язків між цими текстами, зокрема, щодо зображення екзистенційної кризи молоді та пошуку ідентичності. Особлива увага приділяється спільним мотивам відчуження, втечі (географічної та соціальної) та спробам героїв створити власну, автентичну філософію життя в умовах соціального тиску та ідеологічного вакууму.

Зазначено, що Коупленд успішно рецептує ключові бунтарські теми 50-х, перетворюючи романтичний бунт Керуака та ідеалістичний протест Селінджера на постіронічний та соціально-економічний опір. Підкреслено, що аналізовані романи наче утворюють діалог, який демонструє еволюцію проблеми: від морального вибору (Селінджер) через духовний пошук (Керуак) до екзистенційної втоми та економічної безнадії (Коупленд, Делілло).

Аналізується типологічна схожість між героями Коупленда та персонажами-символами Керуака та, особливо, Голденом Колфілдом Селінджера. Герої Коупленда, як і Голден, відчують відчуження від панівної культури, але замість бунту «на дорозі» (як у бітників) вони обирають пасивну втечу.

Результатами дослідження підтверджено, що романи Коупленда відображають еволюцію молодіжного протесту

та антикультурних настроїв, засвідчують художній пошук відповіді на питання: що лишається людині після втрати великих наративів? Авторки висновують, що разом із сучасниками Коупленд сформував портрет «покоління після модерності», маргінальних героїв постіндустріальної доби, що шукають себе серед уламків інформації, іронії та історії.

Ключові слова: постмодернізм, рецепція, проблема поколінь, покоління Х, аутсайдер, відчуження, криза ідентичності.

Постановка проблеми. Зміна парадигми цінностей, загострене відчуття індивідом багатьох суперечностей періоду кінця XX століття набувають різноманітних художніх форм, але мають спільний погляд на становлення представників покоління Х.

Актуальність теми зумовлена зростанням інтересу до поколіннєвої ідентичності, феномену «покоління Х» та ролі маскультури у формуванні життєвих стратегій сучасної молоді.

Для українського читача романи Коупленда актуальні ще й діалогічними перетинами з українською літературою 90-2000 рр: у канадського автора криза покоління спричинена крахом «американської мрії», в українських письменників – зумовлена «пострадянським ландшафтом», але суть одна: молоді герої більше не вірять у колективні міфи і шукають правду і себе «після історії».

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Одним із найвідоміших представників англomовної літератури є Дуглас Коупленд, яскравий автор постмодерністської прози кінця XX – початку XXI століття, творчість якого є найбільш суперечливою та резонансною у сучасній західній літературі.

Варто зазначити, що західні дослідники творчості Коупленда аналізують його художній доробок як у культурологіч-

ному, соціально-філософському аспектах, так і в літературознавчому, стилістичному вимірах.

Серед провідних дослідників слід назвати Ендрю Тейта (Andrew Tate), автора першої ґрунтовної монографії *Douglas Coupland (2007)*, де розглядається іронічна природа письма, особливості наративу та інтертекстуальність текстів письменника [1]. Марк Форшоу (Mark Forshaw) у праці *In and Out of Irony Hell* аналізує поетику іронії як основну тональність постмодерністського стилю Коупленда, що є спробою подолати культурну втому [2].

Аналіз творчості Коупленда зустрічається також у контексті компаративних досліджень масової культури та постмодернізму в англомовній прозі. Так, Ділета де Крістофаро (*Dileta de Cristofaro*) у дослідженні *The Contemporary Post-Apocalyptic Novel: Critical Temporalities and the End Times* аналізує творчість Коупленда, за її власним визначенням, в порівняльному контексті «нашої нової культурної одержимості посткапіталістичним апокаліпсисом» [3].

До новаторства письменника у вживанні неповторних оповідних форм і сучасних жанрових визначень звернені дослідження В. Нанду, С. Бурнхем та інших, які підкреслюють ідеологічний, демографічний, репортажний і навіть лексикографічний стиль роману [1].

Тобто, західна критика позиціонує Коупленда як багатогранного автора, який долає межі постмодернізму, актуалізуючи пошук сенсів у постідеологічному світі; інтерпретує феномен автора як хронікера постіндустріальної доби, виразника культурного скепсису, який став голосом цілого покоління.

В Україні дослідження Коупленда поки що представлені досить епізодично. Заслужують на увагу дисертаційні дослідження Наталії Полішко («Роман Д. Коупленда «Покоління Х» як відображення нових художніх тенденцій в американській літературі кінця XX століття», 2004) [4] та Оксани Заїковської («Творчість Дугласа Коупленда: дискурс національної ідентичності») [5], окремі статті (Людмила Чередник), огляди та університетські публікації (Людмила Носенко).

Фактор недостатнього вивчення творчого методу письменника та його роману «Покоління Х», а також великий резонанс, спричинений цим твором у літературі не лише Північної Америки, але і в літературі європейських країн, призвів до привабливості в рамках цієї статті до проблеми літератури покоління.

Метою статті є дослідження форм художньої рецепції роману Дугласа Коупленда «Покоління Х» в сучасній американській літературі, визначення літературних тенденцій та тем у трансформованих авторських варіаціях проблем ідентичності, субкультури у площині постмодерністської прози.

Виклад основного матеріалу. Літературна традиція останньої третини XX століття приділяє особливу увагу проблемі покоління, котрі змушені жити на руїнах великих ілюзій.

Роман сучасного канадського письменника Д. Коупленда «Покоління Х», опублікований у США в 1991 році, отримав широке визнання у всьому світі та став одним із культових романів кінця XX століття. З легкої руки критиків, зокрема С. Бурнхем та W. Blythe, Дугласа Коупленда стали називати «речником» (spoker erson) змалюваного ним покоління [1].

Прикметно, що роман має своїм смисловим ядром ключову проблему XX століття: відчуження людини в постіндустріальному світі, яка стала однією з центральних у філософії доби (Еріх Фромм, Герберт Маркузе, Мартін Гайдеггер, Жан-Поль

Сартр, Жан Бодріяр, Мішель Фуко) та знайшла відображення в ключових літературних творах епохи (від Франца Кафки, Джорджа Орвелла, Олдоса Гакслі, Рея Бредбері, Альбера Камю до Курта Воннегута, Томаса Пінчона, Дж. Селінджера, Дж. Керуака, Дона Делілло та інших).

Так і дослідники вважають роман «Покоління Х» історико-культурним феноменом західної літератури, у якому розглядаються важливі питання, як от: взаємовідносини між поколіннями у динамічному суспільстві, пошук особистої самореалізації, самовизначення, а найголовніше – загострене відчуття індивідом кризових моментів кінця XX століття та ревізія цінностей [6, с.24].

До того, як почати свою письменницьку діяльність, Дуглас Коупленд, скульптор за фахом, уже був досить успішним у сфері графіки і дизайну та спробував себе як журналіст. Одним із перших редакційних завдань, яке отримав майбутній «голос покоління», була пропозиція від видавництва St. Martin Press створити своєрідний довідник Яппі (Yuppie Guidebook), з якого і виник художній твір [1].

Дебютний роман Дугласа Коупленда «Покоління Ікс» (Generation X: Tales for an Accelerated Culture, 1991) [7], що виріс із редакційного завдання, здобув приголомшливий успіх, став одним з найбільш знакових творів XX століття культовою книгою, яка стала своєрідним портретом покоління нонконформістських інтелектуалів дивних дев'яностих. Роман називають «голосом покоління» маргіналізованих молодих людей, що залишають свої зручні будинки та добре облаштовані офіси, аби розпочати нове життя, наповнене хоч якимось відчуттями на руїнах загублених сенсів. «Ми живемо невидимим життям на периферії; ми стали маргіналізованими – і є багато речей, які нас не цікавлять» [4, с.3].

Автор ставить проблему «Покоління Х» та його виживання в сучасному західному постіндустріальному суспільстві в центр роману. На думку, Н. Полішко, роман «Покоління Х» є одним із найважливіших артефактів північноамериканської культури XX століття [6, с. 23], оскільки письменник розглядає одне з найактуальніших питань постіндустріального суспільства – протиборство поколінь.

Композиційним ядром роману є саме конфлікт поколінь, що відображає внутрішню порожнечу та розчарування, яку переживали представники середнього класу в США та Канаді в реаліях життя, спричинених поступовим знеціненням особистості в західному споживацькому суспільстві, ностальгією за безтурботним минулим, і, як наслідок, очевидною чи показовою байдужістю та страхом перед майбутнім.

Сучасний канадський критик Alex Pugsley у своєму нарисі «Postcards from Doug», зазначає, що в романі «Покоління Х» та в наступних творах Д. Коупленда простежується жива традиція нонконформістської американської літератури та літератури бітництва [3].

Однією з головних особливостей, які об'єднують Коупленда з галактикою нонконформістів, є його зацікавленість проблемою місця покоління в суспільстві, його ролі у подоланні нагальних соціальних конфліктів.

Усвідомлення того, що суспільство об'єднує індивіда і намагається маніпулювати ним, завжди було притаманне американській літературі другої половини XX століття. Після Другої світової війни в літературі Сполучених Штатів, зокрема в прозі 50-х та 60-х років, яка називається літературою «мовчазного» або «втраченого покоління» [5, с.18], тенденцію до деіндивідуаліза-

ції можна побачити з певною ясністю, яка демонструється низкою післявоєнних романів, таких як: «Оголені та мертві» («The Naked and the Dead» (1948)) Нормана Мейлера, «Ловець у житті» («The Catcher in the Rye» (1951)) Девіда Селінджера тощо. Особливе місце у зазначеній площині проблем займає роман Дж. Селінджера «Над прірвою у житті» («Ловець у житті») [8]. Прикметно, що сам роман був опублікований у 1951 році, і через чотири десятиліття з'явився роман Д. Коупленда «Покоління Х», який може по праву виступати як своєрідний літературний римейк найвідомішого і популярного твору Дж. Селінджера.

У системі героїв обох романів справді існують очевидні паралелі у їхньому ставленні до сучасного суспільства. Головному герою роману Селінджера настільки ж незручно в Америці в 50-х роках, як коуплендському поколінню в Америці в кінці 80-х та початку 90-х. Голден Колфілд, нервовий сімнадцятирічний хлопчик, на перший погляд виглядає як зіпсований підліток, постійно незадоволений своєю школою та однокласниками. Виявляючи ненависть до всіх і всього, він, ніби помстившись, порушує загальноприйняті правила поведінки, провалює іспити і виявляється виключеним з престижної школи в Пенні. Хоча Голден Колфілд відрізняється підвищеною емоційністю, правдивістю та щирістю своїх почуттів, він далеко не ідеал. Стиль поведінки Колфілда характерний і для головних героїв роману «Покоління Х», які, у майже 30 років, також здатні до дрібного хуліганства та вандалізму. Вони не залишаються довго на одному робочому місці, оскільки не погоджуються виконувати звичайну роботу, і, як альтернатива, обирають для себе «менше зло» або «McJob» – безперспективну роботу в сфері обслуговування, яка, проте, звільняє їх від відповідальності та забезпечує певну свободу індивіда. Як бачимо, обидва тексти досліджують кризу ідентичності молоді, відчуження та відмову від нав'язаних суспільством норм.

Головними героями є внутрішні емігранти, які не знаходять себе в системі споживацьких цінностей, от тільки у Коупленда ця тема подана вже в умовах нового постіндустріального світу: замість цинічного підлітка маємо тридцятирічних, які «вийшли з гри» і шукають автентичності в пустелі.

Психологічні портрети головних героїв як Селінджера, так і Коупленда, надзвичайно складні, а іноді і суперечливі. Голден Колфілд часто виявляє інфантилізм та нігілізм. Представників покоління Х також можна звинувачувати у незрілості, яка межує з безвідповідальністю. Так, гнів Голдена перетворюється серед західної молоді 90-х на бунт, який Д. Коупленд розшифровує на полях свого роману таким чином: «Бажання деяких категорій молоді уникати традиційного молодіжного стилю з метою придбати достатній професійний досвід».

Чітка спадкоємність ідеологічної орієнтації неконформістської літератури 50-х років визначила присутність багатьох паралелей із соціокультурним рухом бітників, що з'явилися в той час. У своєму особливому баченні проблем молоді 80-90-х років ХХ століття Д. Коупленд, на нашу думку, найближче до такого письменника контркультури, як Дж. Керуак, чий твір «В дорозі» став маніфестом прози бітників [9].

Дорога, як просторова категорія, є типово американською метафорою життя, яка стала однією з центральних тем у літературі США середини ХХ століття. У цей час бажання втекти від суспільства та від себе, схильність до подорожі, що виникла з минулих літературних епох, трансформується і сприймається як можливий поштовх до творчості, як спроба зрозуміти одну

з багатьох субкультур, в яких розколовся складний світ постмодерністської культури. І у Селінджера, і в Керуака, а потім і в Коупленда мотив втечі на захід та топос дороги не є випадковими. Дорога є символом нескінченної і часто безглуздої втечі від очевидного добробуту суспільства, від цивілізації та масовості у всіх сферах соціального та духовного життя.

Для Дж. Керуака мотив дороги лежить в основі сюжету роману. Дін Мориарті та його друг Саул Рай мандрують дорогами Америки, і саме тут Дін бачить основну ідею та сенс власного життя. Герої Д. Коупленда також опиняються в дорозі, втікаючи від цивілізації, яка заповнила всі сфери їх існування. Проте у Коупленда дорога не веде до відкриттів: це втеча без ілюзій, подорож у внутрішню порожнечу; «пост-бітницька» постмодерністська рефлексія: ідеали свободи вже вичерпані, залишився іронічний відгомін [10, с. 337].

Романи J. Kerouac «On The Drow» та «Generation X» D. Copeland також схожі своєю схильністю до знищення канонів літературної форми та змішування жанрових характеристик. Обидва тексти мають форму епізодичних історій, де важливий не сюжет, а стан і пошук сенсу. Мініатюрні романи в творі Керуака поєднуються з автобіографічними фрагментами, ліричними ескізами та прозовими віршами. Композиція роману Коупленда також представляє поєднання багатотекстових шарів, що виступає новаторським підходом до зображення соціокультурної реальності в літературі.

Серед творів, героями яких є, за влучною метафорою канадської дослідниці Хізер Меллік, «поневолені бітники» [2], привертає увагу роман «Менше, ніж нуль» (Less Than Zero, 1985), автором якого є Брет Істон Елліс [11]. Спільна загальна тональність романів Коупленда та Елліса – цинізм, апатія, емоційна спустошеність покоління, сформованого мас-медіа і споживанням. Обидва автори створюють портрет «покоління без якоря», тільки Елліс показує це крізь гламур і декаданс, а Коупленд – крізь втому і втечу від надлишку інформації.

У тому ж таки 1985 році свій восьмий роман «Білий шум» (White Noise) публікує Дон Делілло [12]. Ідея втечі від цивілізації, пошуку «справжнього життя» поза урбаністичною системою, подальше від «білого шуму» реклами, телевізійного глядцю, потоків інформації, продовжує селінджерівську традицію втечі від суспільства, перегукується з творами Керуака, Елліса і є критикою американської культури споживання, художньою реакцією на масову культуру, агресивну медіалізацію та комерціалізацію життя.

Зауважимо, що існування кризи – це те, з чим стикаються герої зазначених творів. Так званий екзистенціальний криз, як відчуття втрати сенсу життя, почуття повної самотності та відчуження від решти світ, де духовний і інтелектуальний колапс часто супроводжується усвідомленням своєї екзистенції.

Висновки. Зазначимо, що роман Д. Коупленда «Покоління Х», успадковуючи традиції літератури, які йому передували, перетворює характерні мотиви та образи в умовах змінених історичних реалій, з використанням нової постмодерністської естетики. Разом із своїми сучасниками Коупленд формує портрет «покоління після модерності», яке живе у просторі брендів, симулякрів, втрати автентичності – постмодерної кризи людини в добу споживання на руїнах попередніх ілюзій.

Отже, «Покоління Х» – це постмодерна спадкоємність бітників і Селінджера, але вже з досвідом Елліса та Делілло, тобто роман про втрату сенсу у світі, де всі сенси перетворено на бренди,

а його автор Коупленд стає своєрідним літописцем «останнього покоління, що ще пам'ятає реальність до Інтернету».

Згадані у межах нашої наукової розвідки письменники та твори можуть певною мірою бути віднесені до соціальної діагностики кінця XX століття, оскільки їхні автори намагаються відтворити своєрідний соціально-демографічний образ суспільства, майбутнє якого в основному залежатиме від місця та ролі наступних поколінь. Дуглас Коупленд і його попередники (Дж.Селінджер, Дж.Керуак) та сучасники (автори 1990-2000-х) є діагностами втрати поколінь, що живуть після краху великих ідей.

Подальше вивчення творчості Коупленда є важливим для осмислення трансформацій поколіннєвих архетипів, культури споживання та цифрового нарративу у світовій і національній літературі. У цьому контексті особливо перспективними виглядають розвідки щодо концептуально відчутних перегуків роману «Покоління Х» Дугласа Коупленда з українською літературою кінця XX – початку XXI століття (Ю.Андрухович, О.Забужко, Ю.Іздрік, С.Жадан, Любо Дереш та інші), зокрема з тими текстами, які осмислюють пострадянську втому, кризи ідентичності та втрату сенсу після «великої історії».

Література:

1. Tate, A. Douglas Coupland. 2007. *Series: Contemporary American and Canadian Writers*. Copyright Date: Manchester University Press, 2007. URL: <https://manchesteruniversitypress.co.uk/9780719074882/> (дата звернення: 09.10.2025).
2. Forshaw, M. In and Out of 'Ironic Hell: Irony and Postmodernism in Coupland's Fiction. *Journal of Contemporary Fiction Studies*, 2010. URL: https://www.researchgate.net/publication/321809531_The_changing_face_of_post-postmodern_fiction_Irony_sincerity_and_populism (дата звернення: 11.10.2025).
3. Diletta de Cristofaro. *The Contemporary Post-Apocalyptic Novel: Critical Temporalities and the End Times*. London & New York: Bloomsbury Academic, 2020. URL: <https://dokumen.pub/the-contemporary-post-apocalyptic-novel-critical-temporalities-and-the-end-times-9781350085770-9781350085800-9781350085787.html> (дата звернення: 11.10.2025).
4. Полішко Н.Є. Роман Д. Коупленда «Покоління Х» як відображення нових художніх тенденцій в американській літературі кінця XX століття: автореф. дис. канд. філолог. наук: спец. 10.01.04. «Література зарубіжних країн». Дніпропет. нац. ун-т. Дніпро, 2004. С. 1–5.
5. Заїковська О.М. Творчість Дугласа Коупленда: дискурс національної ідентичності. Дис. канд. наук: 10.01.04., НАН України, Ін-т літ. ім. Т. Г. Шевченка. Київ, 2014. С. 17–19.
6. Полішко Н.Є. Роман Д. Коупленда «Генерація Х» як варіант гіпертексту в північноамериканській літературі кінця XX століття. Тези Всеукраїнської наукової філологічної конференції «Проблеми сучасної світової літератури та лінгвістики». Черкаси: ЧДТУ, 2000. С. 23–24.
7. Дуглас Коупленд «Покоління Х» (Generation X: Tales for an Accelerated Culture): пер. з англ. Геніка Белякова. Київ: Комубук, 2016. 272 с.
8. Дж. Селінджер «Над прірвою у житті» («Ловець у житті»): пер. з англ. Олексі Логвиненко. Харків: Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», 2016. 256 с.
9. Джек Керуак «В дорозі»: пер. з англ. Геніка Белякова. Київ: Комубук, 2022. 440 с.
10. Резнік А.М., Александрова Г.О. Інтертекстуальність творчості Д. Коупленда (на матеріалі роману «Покоління Х»). Матеріали VI Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції. Запоріжжя. 2023. С. 335-337.
11. Брет Істон Елліс «Менше, ніж нуль»: пер. з англ. Олени Оксєнич. Харків: Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», 2023. 194 с. URL: <https://www.yakaboo.ua/ua/less-than-zero-2382633.htm?srsltid=AfmBOorORjkAU139gedJYrJNQwUnQT1bl7DAxfRGKt3hc6-VloATuUk> (дата звернення: 08.10.2025).
12. Дон Делілло «Білий шум»: пер. з англ. Максима Нестелєва. Київ: Видавництво «Темпора» 2022. 480 с. URL: <https://uabook.fun/wp-content/uploads/2024/12/%D0%91%D1%96%D0%B%D0%B8%D0%B9-%D1%88%D1%83%D0%BC-%D0%94%D0%BE%D0%BD-%D0%94%D0%B5%D0%BB%D1%96%D0%BB%D0%BB%D0%BE-da7026dd.pdf> (дата звернення: 08.10.2025).

Kushnirova T., Slonevska I., Piroshenko S. At the crossroads of literary traditions and trends: reception of D. Copeland's novel "Generation X" in contemporary literature

Summary. The article is devoted to a comparative analysis of the reception and thematic intersections of the novel by Canadian writer Douglas Copeland with key works of American literature of the second half of the 20th century: novels of Jack Kerouac and J. Salinger, Don DeLillo, Bret Easton Ellis.

Attention is focused on the texts as central manifestos of three successive waves of youth alienation and countercultural protest in the second half of the 20th century (post-war rebellion, the Beat Generation and "Generation X").

The authors propose aimed at identifying literary and sociocultural connections among these texts, particularly in the depiction of the existential crisis of youth and the search for identity. Special attention is given to the shared motives of alienation, escape (both geographical and social) and the protagonists' attempts to create their own, authentic philosophy of life in conditions of social pressure and ideological vacuum.

It is noted that Copeland successfully formulates the key rebellious themes of the 1950s, transforming Kerouac's romantic rebellion and Salinger's idealistic protest into post-ironic and socio-economic resistance. It is emphasized that the analysed novels form a dialogue, reflecting the evolution of the problem: from moral choice (Salinger) through spiritual search (Kerouac) to existential fatigue and economic hopelessness (Copeland, DeLillo).

The article analyses typological similarity between Copeland's characters and the symbolic protagonist of Kerouac and, especially, Salinger's Holden Caulfield is analysed. Copeland's characters, like Golden, experience alienation from the dominant culture, but instead of rebellion "on the road" (as in the Beat Generation), they choose passive escape.

The results of the study confirm that Copeland's novels reflect the evolution of youth protest and anti-cultural sentiments, providing artistic search for an answer to the question: what remains for a person after the loss of grand narratives? The authors conclude that, together with his contemporaries, Copeland formed a portrait of the "generation after modernity", marginal heroes of the post-industrial era who are looking for themselves among the fragments of information, irony and history.

Key words: postmodernism, reception, generational problem, generation X, outsider, alienation, identity crisis.

Дата першого надходження рукопису
до видання: 23.10.2025

Дата прийнятого до друку рукопису
після рецензування: 20.11.2025

Дата публікації: 30.12.2025